

A MOTIVÁCIÓ LEHETŐSÉGEI AZ OKTATÁSBAN

CSILLAGNÉ KISS Mariann

Óbudai Egyetem Rejtő Sándor Könyvgyártási és Környezetmérnöki Kar,
Médiatechnológiai és Könyvgyártási Intézet,
Könyvgyártási mérnöki szekció

Kivonat: Az iskolai életben a tanulás iránti motiváció kialakításának és fenntartásának feltételeit, lehetőségeit a hatékony és eredményes tanulás érdekében ismerni kell a tanítási-tanulási folyamatban. Az iskolai tanulás eredményességét a kognitív képességek mellett az egyén motivációs háttere is meghatározza. A motívumok a környezet, a család, az iskola hatására tanulhatók. A távlati cél, hogy olyan motívumok és olyan motivációs rendszer alakuljon ki a tanulás iránt, ami az iskola elhagyása után, a rendszeres tanulás megszűnte után is funkcionál. A „lifelong learning”, azaz az élethosszig tartó tanulás szükségessége és igénye már hosszú ideje jelen van az emberiség tudatában.

Kulcsszavak: motiváció, tanulási motiváció, motívumok, motivációs lehetőségek

BEVEZETÉS

A tanulás a motivációval összekapcsolódik, a motiváció a tanulási folyamatban keletkezik. A motiváció egy dinamikus folyamat, melynek alakulásában nagy jelentősége van az aktív önszabályozásnak.

A pedagógusok számára világszerte kérdés, hogy milyen eszközökkel, módszerekkel lehet motiválni a tanulókat arra, hogy egész életen át gyarapítsák műveltségüket, tudásukat. Ismertetésre kerül néhány motivációs lehetőség, melyek alkalmazásával segítséget kapnak tanárok arra, hogy kialakíthassák a tanulók motiválásának módszereit annak érdekében, hogy kialakuljon a tanulás öröme, az ismeretek és készségek rendszeres felfrissítésének igénye, amelyre a felnövekvő nemzedéknek szüksége van, ha meg akarnak birkózni a XXI. század nehézségeivel. A tanulókhöz hasonlóan a tanároknak is szükségük van ösztönzésre ahhoz, hogy megváltozzanak, őket is motiválni kell arra, hogy célul tűzzék maguk elé az egész életen át tartó tanulást. Ennek sikeréhez ki kell alakítani az élethosszig tartó tanulás kultúráját.

Mivel minden ember egy egyéniség, ezért az egyének nem reagálnak az őket körülvevő környezeti hatásokra azonosan, tehát a különböző tulajdonságokkal rendelkező emberek motiválása is más-más módszereket igényel.

A motiváció fogalma

A motiváció szó a latin “movere” – mozgás – szóból ered, aminek megfelelőjét megtalálhatjuk a magyar nyelvben is, amikor késztetésről, vagy a viselkedésnek a hajtóerejéről beszélünk.

A motiváció ösztönzés, késztetés valamilyen cselekedet végrehajtására, amelynek az élet minden területén fontos szerepe van, minden belső cselekvésre, viselkedésre késztető tényezőt magában foglal. A cselekvés forrása, előidézője egy meghatározott cselekvésre való tudatosult ösztönzés. [1]

KISS ÁRPÁD szerint „Motiváción azoknak a különböző eredetű indítékoknak együttesét értjük, melyek a tanulót a tanulásra ráveszik, és a tanulási kedvet és elhatározást a tanulás végéig ébren tartják. Semmilyen életkorban sincs tanulás motiváció nélkül.” [2]

A motivációt mint pedagógiai, pszichológiai jelenséget és a motiválást mint pedagógiai funkciót KOZÉKI BÉLA úgy értelmezi, hogy a „motiváció tevékenységére késztető belső feszültség”, ami irányát tekintve mindig kettős: vagy valami kellemetlen elkerülése, vagy valami kíváncsnak az elérése. [2]

A motiváció arra serkenti az egyént, hogy egy feladatot, tevékenységet elvégezzen. A motiváció annak a tudása, hogy miért tegyem, miért tanuljak. [3]

Miért tanuljunk? Erre a választ mindenkinek saját magának kell megtalálnia, a pedagógusok, a család ehhez néhány alternatívát tud felajánlani a tanulók számára.

A TANÁRTÓL ÉS A CSALÁDTÓL EREDŐ MOTIVÁCIÓK

A teljesség igénye nélkül néhány motivációs lehetőséget ismertetünk, amely hasznos lehet minden tanár, oktató számára, aki nem ismeri ezeket a motivációs technikákat, tanítási módszere sikertelen, tanulói nem motiváltak kellőképpen, és ezen változtatni kíván.

A motiváció forrásai:

- tanár, oktató,
- tanuló,
- család,
- egyéb szociális és társadalmi környezeti hatások.

Tanári elismerés: a tanár dicséri, buzdítja, bátorítja a tanulókat, a munka folytatására biztat. Figyelmesség részéről egy mosoly vagy odafordulás. A tanár elfogadja és megismétli a tanulók gondolatát, ötletét, azokat kiegészíti a további munkafolyamatok jobb és hatékonyabb elvégzése érdekében. Egyéni elképzelések, ötletek megvitatása, kiegészítése, kijavítása, megvalósítása a tanulási folyamatban. A tanuló igyekezetének értékelése a tanár részéről, hogy az adott feladatot jól és társaival együtt haladva oldja meg, jó megvalósításra motiválja.

Tanulók értékelése negatív, pozitív ösztönzés: negatív ösztönzők a szükségletek kielégítését gátolják. Iskolai keretek közötti formája pl.: rossz érdemjegy, kedvezmények megvonása. Negatív erkölcsi ösztönzők: a figyelmeztetés, a feddés, a megrovás. Az erkölcsi jellegű büntetések - negatív erkölcsi ösztönzők – nem hatnak egyformán mindenkire.

Pozitív ösztönzők: jó érdemjegy, jutalom, dicséret, stb. Fontos a tanulók helyes ösztönzése, a képességüknek megfelelő munka végeztetése, fejlődésük elősegítése, megfelelő elismerés biztosítása.

Önállóságra nevelés: a tanulók kísérletező kedvének és véleményének elfogadása útján az önálló munka elvégzésével, az önálló gondolkodás igényével a sikerélmény biztosítható.

Folyamatos információ közlés: a tanulók tanulmányairól, fejlődéséről rendszeres visszajelzés.

Segítség nyújtása: a tanár részéről megfigyelő irányítás, a lemaradt tanulók észrevétele és figyelmének visszafordítása az adott feladatra. Nem minden tanuló sajátítja el egyformán a feladat végrehajtásához szükséges készségeket.

Bátorítás a feladatok elvégzéséhez: a sikertelenség önbizalom hiányához vezethet, ezért ösztönözni kell a tanulókat a sikertelen feladat újbóli végrehajtására.

Sikerélményhez való juttatás: a tanuló képességeihez mért feladatok jó teljesítése sikerélményhez juttatja őt. Gyengébb képességű tanulók munkájában, ha javulást tapasztal az oktató, akkor azt dicsérni kell, ami sikerélményt nyújt számukra és további feladatok sikeres elvégzésére ösztönözi őket.

Minőségi munkára való ösztönzés: igényesség a saját maga által készített munka iránt. A rossz munkadarab, rossz feladat megoldás visszaadása, annak kijavíttatása a pontosabb, igényesebb munkavégzés céljából.

Versenyeztetés: verseny feladatok kiírásával a tanulókat motiváljuk a versenyen való részvételben azért, hogy szakmai tudásuk színvonala fejlődjön. Személyes egyéni meggyőzés erejével a gyengébb képességű tanulók is bevonhatók a versenyekbe.

Üzemlátogatás: az üzemlátogatásokat célszerű úgy szervezni, hogy a tanulóknak legyen rátekintésük a teljes gyártási folyamatra, a gyártmányok útját a nyersanyagraktártól a csomagolásig kell bemutatni az összefüggések feltárásával. Olyan üzemeket kell látogatni, ahol a tanulókat megismertethetjük a gyártmányokkal, a gyár/üzem szervezeti felépítésével, a rokon és kapcsolódó szakmákkal.

Szakmai újdonságok bevitele: a szakmai tudás színvonalának emeléséhez újdonságokkal való megismerkedés – szaklapok, új irányzatok, trendek figyelése, új anyagok megismerése - , szakkiállításokon való részvétel – új technológiák, új technikák megismerése. Az új dolgok iránti érdeklődés önmagában is motiváló tényező, fogékonyak az új dolgok megismerésére, ezért is jó az oktatásba az újdonságok bevitele.

A tanuló személyes problémáinak meghallgatása: esetleges tanári segítségnyújtás megadása.

Az oktatási munka színvonalának emelése: korszerű oktatási segédanyagok bevonása az oktatásba, számítógép, video, multimédia, okoseszközök, stb. Az oktatástechnikai eszközök használatával a tanulók számukra elérhetetlen információkhoz juthatnak.

Optimálisan nehéz feladatok adása: a túl nehéz feladatok elkedvetlenítik a tanulókat, a túl könnyűek nem motiválják a jobb munkavégzésre. A már begyakorolt technikák ismerete optimálisan nehéz új feladatok megoldását biztosítják.

Tanulói kérdések beépítése: időt kell biztosítani a tanulók kérdéseinek megválaszolásra. Ha a tanulók eredendő kíváncsiságát életben tudjuk tartani, nem múlik el az érdeklődés. Ez akkor lehetséges, ha folyamatosan választ kapnak kérdéseikre.

Órai légkör, tanár-tanuló viszony jellege: nyugodt, barátságos órai légkör megteremtése, melynek minősége befolyásolja a tanár-diák viszony jellegét.

Építő jellegű kritika: a tanár, ill. a család felkészíti a tanulót az életre, az együttélésre. A tanár feladata, hogy a tanulókat oly módon tájékoztassa a hibáikról, hogy azok a későbbi feladatok végrehajtása során kiküszöbölhetőek legyenek, a további ismeretek feldolgozása erre építhessen. A tanár feladata, hogy felhívja a tanuló figyelmét azokra az ismeretekre, amelyek birtokában nem jelentkezik ismételt hiba.

Fizikai munka megszerettetése: a munka iránti szeretetre való nevelés a családból kell, hogy kiinduljon, ezt követően az iskola, ill. a szakmai gyakorlatok keretében történő oktatásnak kell biztosítania ennek továbbfejlesztését a szakmai távlatok tükrében, amely a későbbi megélhetését biztosítja a munkaerőpiacon. A konkrét feladatok elvégzésével a technológiai lépések is jobban rögzülnek.

Munkakörülmények a tanítási folyamatban: a megfelelő munkavégzéshez nyugodt légkört kell biztosítani a tanárnak, a jó munkakörülmények ösztönzőleg hatnak. Ha az óra vagy szakmai gyakorlati oktatás jól előkészített és átgondolt, akkor szervezettebb az oktatás, az ismeretanyagot a tanár eredményesebben tudja átadni.

A tanár szakmai munkája színvonalának folyamatos emelése: a korszerű szakmai újdonságok nyomon követése új szakmai irodalom által. A tanár ismerje az új didaktikai módszereket és kutatási eljárások ismeretében változatos módszereket alkalmazzon az oktatásban. Az új módszereket jó kipróbálni, és ha bevált, akkor alkalmazni.

Kreativitás: a tanár és a szülő ismerje fel a tanuló kreativitását, támogassa és biztosítsa megvalósulását. Az egyéni különbségek, sajátosságok célirányos formálása, a személyiség fejlesztése: gyakorlatiasság, találékonyság révén és ezeknek elfogadásával. A tanárnak figyelnie kell mi jelent értéket a tanuló számára, mi az, ami vonzza, aktivizálja. Ennek megfelelően kell feladatokkal ellátni, amely motiválja. Az oktatónak a motivációs lehetőségek ismerete mellett meg kell ismernie a tanulók személyiségét, hiszen minden tanuló más-más embertípus, más-más egyéniség.

ÖSSZEFOGLALÁS

A motívumtanulás forrásait az iskolai tevékenységrendszer és a tantárgyi tanulás képezi. Az iskolai tevékenységrendszer akkor működik hatékonyan, ha változatos tartalmú, a tanulónak örömet okozó, alkotó tanulást biztosít. A tanulás motiváló hatását a tanár személye, a tananyag tartalma és a tanulásszervezés módja befolyásolják.

A tanulási motiváció, a tanulás szándéka a tanulóban olyan folyamatot indít el, amely a feladatmegoldásban további fáradozásra ösztönöz. Motiváció nélkül nem létezik tanulás. Aki a szükséges tudást el akarja sajátítani, annak a tanuláshoz megfelelő ösztönzőkkel kell rendelkeznie.

A motivációs képesség képesség arra, hogy az információt olyan tanulási környezetben hozza létre, amely tevékenységre, aktivitásra és kreativitásra ösztönzi a tanulókat.

A tanulás a motivációval összekapcsolódik, a tanulóban különböző jártasságokat és készségeket kell kialakítani a motiváció segítségével a tanítási-tanulási folyamat során.

Az oktatás akkor eredményes, ha a pedagógus a feladatok kiadásakor a tanulók helyzetét, cselekvését a motiváció szempontjából közömbös helyzetből motivált helyzetté alakítja át, ami nem más, mint hogy kényszerhelyzeteket vagy ösztönző helyzeteket teremtsen. Ehhez ismernie kell azokat a motivációs lehetőségeket, amelyeket a sikeres tanítási-tanulási folyamat során alkalmazhat. Az egyre növekvő elvárásoknak megfelelően a pedagógusnak feladata felkészíteni a tanulókat az egész életen át történő tanulásra.

A motiválás cél, mint személyiségfejlesztés programja, - mindig magasabb szintű motivációk kialakítása – és eszköz, mint megfelelő hatékonyságú tanulás nélkülözhetetlen segítője.

A tanulókat nem az egyes tanítási órákon, esetlegesen, izoláltan beiktatott mozzanatokkal, hanem a tanítás megfelelő minőségével kell motiválni – az eredményes tanuláshoz szükséges pszichológiai és pedagógiai előfeltételek biztosításával, az érdeklődés-, a kíváncsiság- és a figyelem felkeltésével.

HIVATKOZÁSOK

- [1] Barkóczi, I.- Putnoky, J.: *Tanulás és motiváció*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.
- [2] Réthy, Ené.: *Motiváció a tanítási órán*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.
- [3] Ginnis, P.: *Tanítási és tanulási receptkönyv - Az izgalmas és élvezetes tanulás eszközei*, Alexandra Kiadó, Budapest, 2018.

Szerző(k):

CSILLAGNÉ KISS Mariann
Óbudai Egyetem, Rejtő Sándor Könyvűipari és
Környezetmérnöki Kar,
Médiatechnológiai és Könyvűipari Intézet
Magyarország, 1034 Budapest, Doberdó út 6.
Telefon: +(36)(666-5964)

E-mail: csillagne.mariann@uni-obuda.hu